

de les circumstàncies del moment. El butlletí i posterior revista van ser durant molts anys, gairebé cinquanta, una guia i font d'informació lingüística i didàctica, aportant, cada mes, fitxes d'informació tècnica per a ús a les classes. El darrer número aparegut va ser el 479, l'any 2013. Aquesta revista d'Òmnium Cultural destaca entre les publicacions periòdiques catalanes per la durada, la regularitat en l'edició i la capacitat d'adaptació en totes les èpoques que ha viscut i pel servei realitzat

a la societat catalana. Costa d'entendre que Òmnium Cultural hagi deixat de publicar una eina que havia demostrat ser valuosa per a l'escola i per als estudiosos de la llengua i a més que havia estat la primera en el temps a tractar amb qualitat i rigor temes de llengua, qüestions d'escola, constituint-se en portaveu del model educatiu català, concebut i promogut en ple franquisme per la mateixa Delegació d'Ensenyament del Català, avui també desapareguda, d'Òmnium Cultural. |

«El llenguatge» (1976-1985), d'Albert Jané, a l'Avui

Daniel Casals i Martorell

Universitat Autònoma de Barcelona

L'escriptor, traductor i gramàtic Albert Jané i Riera disposa d'una trajectòria dilatada dedicada a l'extensió social de la norma lingüística a la premsa. Conscient del seu abast i de la funció instructora que pot exercir, és autor d'un corpus nombrós d'articles sobre la llengua catalana per a diferents publicacions. Va prendre el relleu al seu amic Josep Ibàñez Senserrich com a autor, entre 1967 i 1970, dels «Aclariments lingüístics» del setmanari cultural en català *Tele/estel*, ha escrit i escriu comentaris lingüístics per a la revista *Cavall Fort* i actualment publica estudis a *Llengua Nacional*.

A aquesta llista s'hi ha d'afegir l'*Avui*, el primer diari escrit íntegrament en català després de la Guerra Civil. Josep Faulí, el seu director inicial, va proposar a Albert Jané d'encarregar-se de la secció de correcció del nou rotatiu i també de publicar-hi un espai sobre la llengua. Per la dedicació a la revista infantil i juvenil *Cavall Fort*, de la qual esdevindria director a partir de 1979, Jané va declinar la primera proposta però va acceptar la segona.

La columna «El llenguatge» es va publicar entre la sortida de l'*Avui*, el 23 d'abril de 1976 («Les paraules adients»), i el 21 d'abril de 1985 («El nostre comiat»). Van ser nou anys d'escriure un article diari de dimarts a diumenge (els dilluns, fins al 1983, només sortia la *Hoja del Lunes*). Durant aquest període van veure la llum dos mil set-cents quaranta-un textos, que es

poden localitzar digitalitzats al web de l'Institut d'Estudis Catalans. Amb el subtítol *Problemes i aspectes d'avui*, els primers vuit-cents, a més, es van aplegar, entre 1977 i 1980, en quatre volums de l'editorial Edhasa.

«El llenguatge» s'inseria a la primera plana del diari com a mostra de la importància que l'*Avui* atorgava a la llengua, amb la qual, en paraules de Faulí al pròleg del primer volum de l'aplec, «ens proclamem com a poble diferenciat». Els textos de Jané s'adreçaven a lectors adults interessats per la llengua catalana que en tenien nocions, però que no l'havien pogut aprendre a l'escola. S'interessaven, sobretot, per aspectes triats per l'autor, per bé que també n'hi havia de suggerits pels lectors («...un lector amic, de qui només sabem les inicials, voldria que rebutgéssim la forma *canalla...*»).

Aquesta secció pretenia bandejar usos incorrectes arrelats en el llenguatge oral i escrit a causa de la interferència del castellà, i subministrar als lectors alternatives genuïnes i admeses. La columna va reeixir entre el públic perquè va rebre «una bona colla» de cartes, una part de les quals van ser contestades privadament i d'altres ho van ser públicament.

http://taller.iec.cat/filologica/jane_index.asp

Els articles tractaven qüestions internes del sistema lingüístic i també d'externes. Entre les primeres —i majoritàries— n'hi havia d'ortografia i de gramàtica. Jané hi defugia el nivell elemental, perquè no n'«havia de treure profit ningú disposat a llegir-nos». Per exemple, sobre ortografia va dedicar textos a la dièresi, als accents incorrectes, i a la *m* i la *n* geminades; sobre morfologia, als infixos i al possessiu *llur*, i sobre sintaxi, a la tria del complement de certs verbs (*telefonar-li*), al gerundi amb valor copulatiu, a les preposicions *per*, *per a*, *en* i *amb*, a l'ús pronominal incorrecte de *caure's* o *callar-se*, i als pronoms relatius, entre d'altres. A més dels topònims i antropònims, el lèxic comú també hi va tenir cabuda: la distinció de significats (*nomenar* i *anomenar*, *ordres* i *ordes*), expressions i frases fetes nostrades (*passar per l'adreçador*) i els anglicismes en són tres exemples.

Com la majoria de seccions precedents, «El llenguatge» va difondre la normativa establerta per l'Institut d'Estudis Catalans. Entre els textos que ho testimonien n'hi ha un que anunciava les novetats del *Diccionari general de la llengua catalana*. Alguns articles partien d'usos incorrectes (*sovint* com a adjectiu, *basta* com a interjecció, *degut a* com a nexa causal, *enfermetat*) i significats no admesos (com *geografia* amb el sentit de 'territori'), i oferien alternatives genuïnes. Tanmateix, aquesta secció estava al cas del grau de vitalitat dels usos normatius, per exemple de *deure* amb el sentit d'obligació o necessitat («...tant la llengua parlada com els escriptors moderns han anat abandonant aquest ús...»), i de l'arribada de noves solucions no admeses («Fins no fa gaire, en el parlar de Barcelona, aquesta forma [*lis*] era totalment desconeguda»).

Així mateix, Jané va escriure sobre qüestions externes. En són tres mostres un article dedicat a la revisió dels textos, un altre a l'elaboració d'auques, i un tercer a l'origen i formació del català, que es va publicar en una versió reduïda a l'*Avui* i en la completa com a primer article del segon volum de l'aplec.

Aquesta columna està escrita en un estil planer i sense gaires termes que puguin complicar-ne la comprensió. Els títols són breus i suggerents: exemples del tema tractat («Quant trigaran?»), expressions o frases fetes («Sortir amb un ciri trencat»), fragments amb errors («Un blanc o un negre» per *Un de blanc i un de negre*), citacions històriques («Tornarem a lluitar») o eslògans («Pel poble i per al poble»). La norma s'hi presenta expositivament («...aquests verbs talment com *escriure* demanen un complement indirecte...») o prescriptivament («...és imprescindible no deixar-se aquesta preposició...»), i amb el recurs a l'autoritat de gramàtics com Pompeu Fabra i d'obres com el *Diccionari general de la llengua catalana*, entre d'altres. Per a les alternatives, els articles adopten un to d'invitació («...en català disposem de recursos propis...») i, en algunes ocasions, introdueixen judicis («Una actitud, molt lamentable i molt nociva, que hem observat en alguns catalanoparlants...»).

«El llenguatge», d'Albert Jané, va mantenir la tradició de la premsa de difondre socialment la norma lingüística i va ajudar a formar-hi els lectors mentre el país recuperava l'ensenyament oficial del català. |

EL LLENGUATGE

Les paraules adients

En una festa de final de curs, es pot escaure que el director del centre acadèmic on té lloc hi pronuncii unes paraules adients. Cal entendre, naturalment, que són paraules adients amb l'acte que se celebra. També podríem dir que un individu porta un vestit molt bonic i un barret adient. Es a dir, un barret adient amb el vestit. Perquè adient vol dir que s'adiu, que harmonitza una cosa amb una altra. La paraula adient sempre ha d'establir, doncs, una relació entre dues coses, entre la cosa a la qual l'apliquem i aquella a la qual s'ha d'entendre que es refereix.

Avui, adient —que algú escriu, incorrectament, «adient»— es fa servir força. El seu ús s'ha anat introduint en la llengua escrita i en el llenguatge declamatori —el que s'utilitza en allocucions, parlaments i intervencions públiques. Sembla una mica com si es tractés d'un recurs de l'expressió acabat d'aprendre, apte per a embellir un passatge del discurs destinat a fer efecte. I se'n parla, així, de paraules adients, de llibres adients i de cançons adients. Però resulta que algun cop no sabem —perquè no se'n diu— què és allò amb què s'adiuen aquests paraules, aquests llibres i aquestes cançons. I aleshores hem de creure que quan diuen adient volen dir, en realitat, bonic, agradable, interessant, ben dit o ben trobat. Naturalment, no s'hi val. Com hem dit, adient significa que s'adiu (amb una cosa explícita o fàcilment deduïble). La Canço dels adéus, cantada en el moment en què un grup de companys se separen, resulta una cançó adient. Però interpretada fora d'aquesta circumstància perd el dret a aquest qualificatiu. Es, aleshores, simplement, una cançó bonica, inspirada o ben trobada. La paraula adient s'ha de reservar per als casos adients.

ALBERT JANÉ

Aquest article ha estat possible gràcies al projecte de recerca finançat FFI2016-80191-P (AEI/FEDER, UE) i al Grup de Recerca en Història de la Llengua Catalana de l'Època Contemporània de la UAB.

